

ปรากฏการณ์วิทยา The Phenomenology

พระครูวินัยธร วุฒิชัย ชยวฑูโต* แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์², พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก^{3*}

Phrakhruwinaihorn Wutthichai Chaiyawuttho¹, Netnapa Sutthirat²,

Phramaha Chakrapol Acharashubho^{3*}

วัดโคกเคียน จังหวัดพังงา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{2,3*}

Wat Khok Khian, Phang Nga¹, Mahamakut Buddhist University^{2,3*}

Corresponding Author Email: Email: chakrapol.acharashubho@gmail.com*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอมุมมองของปรากฏการณ์วิทยา ที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาทางด้านปรัชญา และที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์อื่นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะโดยกฎเกณฑ์ต่างๆที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น อันเป็นโครงสร้างของประสบการณ์หรือจิตสำนึกตามลักษณะของสิ่งที่ปรากฏขึ้นเชิงรูปธรรมและมีประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่ชี้เฉพาะ ปรากฏการณ์วิทยาได้แสดงความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากปรัชญาสาขาอื่นๆ อย่างชัดเจนในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 จากผลงานของ Husserl, Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty ที่แสดงถึงเจตจำนงจิตสำนึกและมุมมองของบุคคลหนึ่งๆ ในด้านจิตใจ

คำสำคัญ: ปรากฏการณ์วิทยา

Abstract

The purpose of this academic article is to present a phenomenological perspective. It is a tool for the study of philosophy and related sciences that are characterized by various rules. It is important to define the structure of experience or consciousness according to the nature of concrete appearance and experience. Phenomenology has shown its uniqueness from other branches of philosophy. It was clearly seen in the early 20th century by the works of Husserl, Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty that showed one's will, consciousness, and one's point of view in the mind.

Keywords: Phenomenology

1. บทนำ

การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา: Phenomenology เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทหนึ่งซึ่งมีรากฐานมาจากการศึกษาทางปรัชญา ต่อมานิยมนำมาใช้ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นการศึกษาตามแนวคิดของตะวันตก ซึ่งมีวิธีการที่ยืดหยุ่นแต่ซับซ้อน และยังมีกรอบโต้แย้งในแง่ของความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย จึงทำให้การวิจัยเชิงคุณภาพอยู่ในวงจำกัด อย่างไรก็ตามได้มีนักวิจัย

ได้พยายามที่จะศึกษาและทำความเข้าใจถึงการวิจัยประเภทนี้มากขึ้น เพื่อให้สามารถตอบสนองความรู้ทางวิชาการที่ไม่สามารถตอบคำถามได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Polit & Hungler, 1990) ซึ่งแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกันไปผู้วิจัยต้องแปลความหมายของประสบการณ์ตามการรับรู้ของผู้ที่อาศัยอยู่ในสถานการณ์นั้น โดยเป็นอิสระจากแนวคิดทฤษฎีอื่น

2. พัฒนาการของปรากฏการณ์วิทยา

ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) มาจากภาษากรีกว่า Phenomenon หมายถึง การปรากฏขึ้น (appearance) และคำว่า Logos ที่หมายถึงการพิจารณาที่มีเหตุผล กระบวนทัศน์ทางปรากฏการณ์วิทยา (Walter, 1995; Erawun, 2021) มุ่งให้ความสนใจเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ เน้นการคิดที่เกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของคนๆ หนึ่ง และให้ความหมายของเรื่องของตนเองพบ (Omery, 1983) นักปรากฏการณ์วิทยามักถามว่า “อะไรคือสาระสำคัญของประสบการณ์ของผู้คนเหล่านี้” หรือ “อะไรคือความหมายของปรากฏการณ์ของผู้ที่มีประสบการณ์นั้นๆ การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาได้พัฒนามาเป็น 3 ระยะ (Holloway & Wheeler, 1996) ดังนี้

ระยะเริ่มแรก (Preparatory phase) ผู้มีบทบาทสำคัญในระยะนี้คือ Franz Brentano อยู่ในช่วง ค.ศ.1838-1917 สิ่งสำคัญของยุคนี้คือ มุ่งให้ความสนใจต่อการกระทำและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่ากับการรับรู้ภายในตนเองของบุคคล (value of inner perception)

ระยะที่สอง (German or second phase) ผู้มีบทบาทสำคัญในระยะนี้คือ Edmund Husserl (1859-1938) และ Martin Heidegger (1889-1976) แนวคิดหลักที่สำคัญ คือ การค้นหาความจริงที่ปรากฏอยู่โดยไม่มีกรอบการตีความไว้ล่วงหน้าผู้ศึกษาเป็นอิสระจากกรอบแนวคิดหรือทฤษฎี

ระยะที่สาม (French or third phase) เป็นระยะที่การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาได้เคลื่อนไหวจากเยอรมันมาสู่ประเทศฝรั่งเศส บุคคลสำคัญในระยะนี้คือ Gabriel Marcel (1889-1973) Jean Paul Sartre (1905-1980) และ Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) (Tattam, 2013) แนวคิดหลักในระยะนี้คือ การกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลมาจากการรับรู้การที่มีชีวิตอยู่ในประสบการณ์จริง และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่

การศึกษาปรากฏการณ์วิทยามีแนวคิดหลักทางปรัชญาและจิตวิทยา ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากในการศึกษา แต่ปัจจุบันการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยากลับเป็นการศึกษาที่ให้ความสนใจในเรื่อง “วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลมากกว่าทฤษฎีของวิธีการ” (Koch, 1995; Jayashree, & Rajendra, 2021) ทั้งที่ทฤษฎีมีความสำคัญในการเป็นฐานคิดของการศึกษา นักวิจัยจึงควรให้ความสำคัญกับแนวคิดของการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาอย่างถ่องแท้ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางและวิธีการของศึกษาปรากฏการณ์วิทยานี้มากขึ้นระเบียบวิธีวิจัยต้องมีแนวคิดทฤษฎีมาก่อนวิธีการวิจัย จึงจะถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่คุณค่าแนวคิดการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Schools of Phenomenology) มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. Duquesne school มีแนวทางการศึกษาตามโครงสร้างที่เหมือนจริง (Eidetic structure) ของ Husserl โดยให้ความสำคัญกับการพรรณนา (Notion of description) การศึกษาในลักษณะนี้ได้รับการพัฒนาโดยนักวิจัยหลายคน เช่น โคลไลซี (Colaizzi) จีออจี (Giorgi) และ แวน คัม (Van Kaam)

2. Heideggerian Hermeneutic มีแนวทางการศึกษาโดยใช้ การตีความปรากฏการณ์ (Interpretation of phenomena) ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในนักวิจัยพยาบาล โดยนำมาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจต่อความหมาย (Common meaning) เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บุคคล นักวิจัยที่ในกลุ่มนี้

คือ ไดเคิลแมน อัลเลน และแทนเนอร์ (Diekelmann, Allen & Tanner) เลียวนาร์ด (Leonard) และ เบนเนอร์ (Benner)

3. Dutch school มีแนวทางการศึกษาที่ผสมการพรรณนา (description) กับการตีความ (interpretation) ไว้ด้วยกัน การศึกษาประเภทนี้นิยมนำมาประยุกต์ใช้การศึกษาทางสังคมวิทยา เพื่อค้นหาความลับของโลก (World' secret) และความคุ้นเคย (Intimacies) โดยผ่านการถามและการอธิบายนักวิจัยที่ใช้การศึกษานี้ (Van Manen, 1990) ได้แก่ แวน แมนเนน (Van manen) เป็นต้น

3. แนวคิดการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

แนวคิดการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบ่งประเภทตามลักษณะเด่นของจุดเน้นที่มีความแตกต่างกัน สามารถแบ่งประเภทและขอบเขตของปรากฏการณ์วิทยาออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

ปรากฏการณ์ที่สมจริง (Realistic phenomenology) เน้นการค้นหาแก่นแท้สากลของเรื่องประเภทต่างๆ รวมทั้งการกระทำของมนุษย์ แรงจูงใจ และตัวตน ภายในแนวโน้มนี้ Adolf Reinach (Baltzer-Jaray, 2021) ได้เพิ่มปรัชญาของกฎหมายลงในวาระปรากฏการณ์ Max Scheler (Piazza, 2021) เพิ่มจริยธรรม ทฤษฎีคุณค่า ศาสนา และมานุษยวิทยาเชิงปรัชญา Edith Stein ได้เพิ่มปรัชญาของวิทยาศาสตร์มนุษย์และเพิงได้รับการยอมรับสำหรับการทำงานเกี่ยวกับเพศ และ Roman Ingarden ได้เพิ่มความสวยงาม สถาปัตยกรรม ดนตรี วรรณกรรม และภาพยนตร์ แนวโน้มนี้เฟื่องฟูในเยอรมนีตลอดช่วงทศวรรษ 1920 แต่ยังคงดำเนินต่อมาจนถึงทุกวันนี้ หลักสำคัญของแนวคิดนี้คือ มุ่งพรรณนาความหมายที่สร้างขึ้นมาจากจิตสำนึก ผู้ศึกษาตามแนวคิดนี้ต้องไม่มีอคติ และไม่มีความเอนเอียงในเรื่องที่ศึกษา โดยขจัดความคิดเห็นของตนออกจากสิ่งที่ตนเองกำลังศึกษา (bracketing) เน้นที่จุดมุ่งหมาย (intentionality) และสาระสำคัญ (essences) ของการรับรู้ของบุคคล มีความเชื่อว่ามนุษย์จะเข้าใจในสิ่งที่ประสบได้ด้วยการรับรู้

ปรากฏการณ์เชิงประกอบ (Constitutive phenomenology) เป็นการต่อยอดจากแนวคิดของ Husserl ในปี 1913 งานนี้ขยายขอบเขตของ Husserl ให้ครอบคลุมถึงปรัชญาของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่ง Oskar Becker, Aron Gurwitsch และ Elisabeth Ströker (De Santis, Hopkins, & Majolino, 2021) ยังคงดำเนินต่อไปในรุ่นต่อๆ มา ส่วนใหญ่มีจุดเน้นให้กับการไตร่ตรองเชิงประกอบเข้าของเหตุผลเกี่ยวกับวิธีปรากฏการณ์วิทยา เหนือสิ่งอื่นใดวิธีการของยุคปรากฏการณ์ทางปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติและการลดลงทั้งหมด กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับการระงับการยอมรับสถานะ pregiven ของชีวิตที่มีสติสัมปชัญญะว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในโลกและดำเนินการเพื่อรักษาพื้นฐานระหว่าง อัตวิสัยขั้นสุดท้ายสำหรับโลกและวิทยาศาสตร์เชิงบวกของโลก การใช้วิธีนี้ทำให้ปรากฏการณ์เชิงประกอบในประเพณีสมัยใหม่ ซึ่งต้องย้อนกลับไปแนวทางของ Kant และยังคงแสดงลักษณะงานที่เหลือของ Husserl ที่ปรากฏในอดีต

ปรากฏการณ์อัตถิภาวนิยม (Existential phenomenology) มักสืบย้อนไปถึงแนวคิดแบบ Being and Time ของ Martin Heidegger ในปี 1927 ซึ่งเป็นโครงการที่ใช้การวิเคราะห์มนุษย์จริง ๆ เป็นวิธีการของอภิปรัชญา พื้นฐานที่นอกเหนือไปจากอภิปรัชญา ระดับพื้นฐานที่ Husserl บรรยายไว้ Hannah Arendt ดูเหมือนจะเป็นนักปรากฏการณ์วิทยาอัตถิภาวนิยมคนแรกหลังจากไฮเดกเกอร์ นอกจากนี้ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่าปรากฏการณ์อัตถิภาวนิยมที่ปรากฏในญี่ปุ่นพร้อมกับงานแรกของ Miki Kyoshi และ Kuki Shuzou ในวัยสี่สิบปลายๆ อย่างไรก็ตาม ลักษณะและขั้นตอนที่สามนี้ในประเพณีของขบวนการเกิดขึ้นส่วนใหญ่ในฝรั่งเศส เอ็มมานูเอล เลวินาสในยุคแรกได้ตีความ Husserl และ Heidegger ร่วมกัน และช่วยแนะนำปรากฏการณ์วิทยาในฝรั่งเศส ช่วงเวลานี้รวมถึงกาเบรียล มาร์เชลและนาโดยซีโมน เดอ โบวัวร์, มอริซ แมร์โล-ปองตีและฌอง-ปอล ซาทร์ในช่วงทศวรรษที่ 1940 และ 1950 แนวโน้มนี้อาศัยเกี่ยวข้องกับหัวข้อต่างๆ เช่น การกระทำ

ความขัดแย้งความปรารถนา ความเด็ดขาด การกดขี่ และความตาย อรินด์ท (Arendt) มีส่วนสนับสนุนทฤษฎีการเมืองและปัญหาของเชื้อชาติ Beauvoir ได้หยิบยกประเด็นเรื่องเพศและวัยชรา Merleau-Ponty (Jedličková, Müller, Halová, & Cserge, 2021) ได้สร้างสรรค์การจัดสรรจิตวิทยาของ Gestalt อย่างสร้างสรรค์ในการอธิบายการรับรู้และร่างกายที่มีชีวิต และ Sartre มุ่งเน้นไปที่เสรีภาพและวรรณกรรมและมุ่งวิเคราะห์ภาวะที่มีที่เป็ (Existence) ของบุคคลและสิ่งต่างๆ โดยเชื่อว่าการรับรู้ของบุคคล ส่งผลต่อการดำรงอยู่ในโลกด้วย การใช้ชีวิตในปัจจุบัน เป็นผลมาจากภูมิหลังและประสบการณ์เดิม (Historical person) ของแต่ละคน

ปรากฏการณ์วิทยาแนวอรรถปริวรรต (Hermeneutical phenomenology) ส่วนใหญ่เกิดจากวิธีการที่กำหนดไว้ใน Being and Time ของ Heidegger (1962) (Wilding, & Whiteford, 2005) ซึ่งการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นการตีความ การปรากฏครั้งแรกของแนวโน้มนี่คือ Hans-Georg Gadamer ประเด็นที่กล่าวถึงปรากฏการณ์วิทยาการตีความหมายรวมถึงประเด็นทั้งหมดที่เพิ่มเข้าไปในวาระแห่งแนวโน้มนั้นและระยะก่อนหน้า สิ่งที่แตกต่างกันคือการเน้นที่อรรถภาพหรือวิธีการตีความ แนวโน้มนี้ยังรวมถึงทุนการศึกษามากมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของปรัชญาและมีอิทธิพลอย่างมากต่อวิทยาศาสตร์มนุษย์ในเน้นการตีความหมายของประสบการณ์ของบุคคลเป็นหลัก โดยมีมุมมองขัดแย้งกับ Husserl ในเรื่องของการแยกตัวเองออกจากเรื่องที่ศึกษา โดยเชื่อว่าสิ่งที่เป็อยู่ (being) เวลา (timing) มีความหมายในตนเอง (meaning) ซึ่งสามารถตีความหมายได้ และภาษามีความสำคัญมากในการตีความซึ่งผู้ศึกษาต้องมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ (Leonard, 1989) ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถแยกตนออกจากการศึกษาได้

4. บทสรุป

ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เป็นการวิจัยที่มีแนวคิดจากรากฐานการศึกษาทางปรัชญาที่มีทัศนต่อประสบการณ์ของเจ้าของผู้ได้เผชิญต่อสถานการณ์นั้น ๆ ปรัชญาปรากฏการณ์วิทยาเป็นเครื่องมือในการศึกษาปรากฏการณ์และประสบการณ์ของมนุษย์ มุ่งทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ในชีวิตที่บุคคลได้ประสบ (Life world) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือหลักเน้นข้อมูลจริง ตีความปรากฏการณ์ภายในกรอบของระบบความหมายและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลักเพื่อมองหาความหมายของประสบการณ์และที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง นำหนักของการวิจัยด้วยวิธีนี้เน้นไปที่ความหมายในทัศนะของผู้ที่ได้ประสบปรากฏการณ์นั้น ๆ โจทย์หลักคือการหาธรรมชาติของสำนึก อันเป็นโจทย์ที่ถกเถียงมาจากบริบททางปรัชญาในสมัยนั้น การศึกษาปรากฏการณ์วิทยา ในรูปแบบนี้จะทำให้เราเข้าใจปรัชญาอย่างต่อเนื่องและมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ การทำปรัชญามีใช่เพียงการหาความคล่องจงทางเหตุผล หรือแม้แต่ การหาความสมเหตุสมผลภายในคำอธิบายเชิงเนื้อหา หากแต่ความพยายามทางปรัชญาหนึ่งๆ ต้องถูกอธิบายด้วยบริบท การอธิบายความคิดหนึ่งโดยไม่ละเลยบริบททำให้เราเข้าใจต่อไปได้ด้วยว่า ที่มาที่ไปของความคล่องจงทางเหตุผลและเนื้อหาของนักปรัชญาคอนหนึ่งๆ มีที่มาที่ไปโดยอาศัยกระบวนการในการอธิบายปรากฏการณ์ 3 อย่าง ได้แก่ สัญชาตญาณ (Intuiting) การอธิบาย (Describing) และการวิเคราะห์ (Analyzing) แสดงขั้นตอนการอธิบายทางทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาในแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการอธิบายทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา : Phenomenology Descriptive

บรรณานุกรม

- Baltzer-Jaray, K. (2021). **Bogged Down in Ontologism and RealismRealism. Reinach's Phenomenological Realist Response to Husserl.** http://doi.10.1007/978-3-030-62159-9_8
- Diekelmann N. (1996). **Narrative pedagogy: Heideggerian hermeneutical analyses of lived experiences of students, teachers, and clinicians.** *Advances in Nursing Science.* 2001; 23(3):53–71.
- Heidegger, M. (1996). **Being and time: A translation of Sein und Zeit.** SUNY press.
- Jedličková, L., Müller, M., Halová, D., & Cserge, T. (2021). **Combining interpretative phenomenological analysis and existential hermeneutic phenomenology to reveal critical moments of managerial lived experience: a methodological guide.** *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal.*
- Koch,T. (1995). **Interpretive approaches in nursing research: the influence of Husserl and Heidegger.** *Journal of Advanced Nursing,* 21, 827-836
- Leonard V. W. A. (1989). **Heideggerian Phenomeno-logic perspective on the concept of the Person.** *Advances in Nursing Science,* 9, 40-55.

- Omery A. (1983). **Phenomenology: a method for nursing research.** *Advanced Nursing Science*, 5, 49-63
- Tattam, H. (2013). **Time in the philosophy of Gabriel Marcel** (Vol. 89). MHRA.
- Van Manen M. (1990). **Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy.** State University of New York Press, New York.
- Walter A.J. (1995). **Phenomenology: Implications for nursing research.** *Journal of Advanced Nursing* 1995, 22, 791-799
- Wilding, C., & Whiteford, G. (2005). **Phenomenological research: An exploration of conceptual, theoretical, and practical issues.** *OTJR: Occupation, Participation and Health*, 25(3), 98-104.